

Posudek na doktorskou disertační práci Mgr. Hany Valešové
Interakční prostředky v situacích výtvarné výchovy na prvním stupni základní školy se zaměřením na hodnocení

Předložená disertační práce si vytyčila za cíl identifikovat současné problémy výuky výtvarné výchovy na základních školách související se školním hodnocením. Autorka formuluje základní výzkumný úkol práce v otázce: „Jaké zpětnovazebné informace získávají žáci od svých učitelů v interakcích zaměřených na hodnotící procesy ve výtvarné výchově?“ (str. 18)

Takto formulovaný úkol je hlubší specifikací širokého okruhu problematiky, která se týká vlastně povahy, smyslu, obsahu a cílů výtvarné výchovy jako vyučovacího předmětu na ZŠ dnes. Autorka je při formování cílů práce evidentně vedena též snahou hlouběji analyzovat současný stav, pro nějž je typický na jedné straně nepochybný posun od dřívějšího pojetí výtvarné výchovy jako relaxačně manuálně zaměřeného předmětu k výuce výtvarné výchovy, která je s to plnit určité kognitivní nároky na porozumění celku světa, rozšiřuje výrazové prostředky dětí směrem k dialogickému diskurzu, rozvíjí schopnosti vizualizace vnitřních a vnějších zkušeností, jak je to vyjádřeno i v oficiálních kurikulárních dokumentech. Toto vše je konfrontováno se školní praxí, kde je více než originalita, nápaditost a zajímavý přístup ceněno splnění požadavků podle zadání, čistota provedení a přesnost zpodobnění, jak autorka uvádí v sumaci výsledků šetření. (o tom na str. 219)

S vědomím složité vnitřní rozporuplnosti povahy všech „výchov“ v prostředí dnešní školy, která více než kdy jindy je zaměřena především na znalosti, dovednosti, kompetence, jednoduše řečeno na získání „kvalifikace“ v partikulárních oblastech vědění je koncipována právě tato práce. Proto ji považuji za **výsostně aktuální** a pro vývoj teorie výtvarné výchovy (ale i výchov dalších) za nesmírně důležitý.

Autorka práce zvolila ke **splnění vytyčených cílů** následující strukturu práce: v první části jde o teoretické postavení problematiky interakčních prostředků ve výchovném vztahu učitel-žák, s důrazem na hodnocení. V této části oceňuji především velmi široce interdisciplinárně založenou analýzu výchovného vztahu učitele a žáka, forem, možností i bariér komunikace v tomto vztahu – a to z pozice systematické nebo obecné pedagogiky, s exkurzem do dějinně pedagogických souvislostí, přes filosofické uchopení axiologické problematiky hodnot a hodnocení (s předvedením různých alternativ pojetí hodnot od objektivně pojatých k subjektivně založeným, od transcendentálně fenomenologického pojetí Ricoeurova ke kulturně antropologickým konceptům deskripce plurality hodnot. Následuje psychologická analýza výchovné komunikace s důrazem na moment hodnocení a jeho významu pro rozvíjení nebo utlumení výchovného vztahu. Autorka přes rozmanitost přístupů však nikdy neztrácí ze zřetele svůj cíl, totiž analýzu role a způsobu hodnocení práce žáka učitelem.

Druhá část práce se zabývá vymezením metodologických a metodických východisek vlastního výzkumu. Tento výzkum má tři fáze – první je dotazník, druhé je pozorování a třetí sonda (realizace vybraného úkolu v hodinách výtvarné výchovy a navazující analýza ankety týkající se hodnotících reakcí žáků a učitelů). Je pozoruhodná metodologická i metodická důslednost při přípravě a tvorbě výzkumných nástrojů – provedený předvýzkum, korekce původních konceptů dotazníků, důsledná analýza vzorku respondentů, kterých je opravdu pozoruhodný počet a precizně uvedené a zdůvodněné způsoby práce s daty včetně etických aspektů výzkumu vůbec.

Třetí část se potom zabývá výsledky výzkumného šetření, které identifikují problémová místa interakce, komunikace, popř. zpětné vazby mezi žákem a učitelem (relativita hodnocení v souvislosti se snahou učitelů žáky motivovat, problémy forem hodnocení – známkou, jen ústně pochvalou nebo pohanou, slovním komentářem, rozdíly v hodnocení učitelů a sebehodnocení žáků, zkreslení výsledků výzkumu s ohledem na přítomnost výzkumníka v hodinách, stereotypy kritérií hodnocení, úplná absence hodnocení – tzv. promlčené hodnocení, hodnocení rezignované nebo

delegované). Ve výsledcích výzkumu se v této souvislosti objevil jeden zajímavý paradoxní moment, že totiž žádoucí interakce mezi žákem a učitelem často dosahují nekvalifikovaní učitelé ve srovnání s těmi kvalifikovanými. Neodvažují se totiž kategorického heteronomního hodnocení prací, nepovažují se sami za odborníky a dávají větší prostor pro sebehodnocení a pro dialog se žáky.

Cíle disertace byly splněny, autorka přinesla ve své práci několik významných poznatků pro porozumění specifičnosti problematice hodnocení ve výtvarné výchově.

V metodě doktorské dizertace autorka propojila teoretickou analýzu s empirickým výzkumem. Ve výzkumné části zdařile propojila kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu. Výsledky jsou prezentovány přehlednou, jasnou a precizní formou. Text je nesmírně kultivovaný, čtivý a vyznačuje se kritickým nadhledem.

Pro rozpravu navrhuji téma motivace ve výchovném vztahu (a to nejen motivace žáka k výtvarné tvorbě, ale i motivace učitele pro zlepšení obsahu výuky, pro hledání nových forem výuky a zlepšení komunikace s žáky ve výtvarné výchově). Jako memento mi totiž připadá poznatek formulovaný ve výsledcích sondy, že totiž sami učitelé/učitelky nemají velký zájem o případnou účast na semináři věnovanému hodnocení, když, jak sami přiznávají, si právě s hodnocením často „nevědí rady“. V té souvislosti mně napadá provokativní otázka, dokáže učitel, který sám „nehoří“ zájmem o zlepšení své práce, rozdmýchat nějaké jiskry nadšení pro svůj obor? Vždyť už staří Řekové věděli, že popel poznává jen popel a oheň lze zase poznat jen ohněm. Jak a kde, u čeho se mohou v dnešní škole tedy „setkat“ postmoderní žáci a moderní učitelé?

Práce splňuje požadavky kladené na doktorskou disertační práci. Doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 6. 6. 2012

doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.